

Zaštita privatnosti djece u hrvatskim medijima: propisi i praksa

Antea Boko¹

Sažetak

Mediji često izvještavaju o djeci bez obzira o kojoj se temi radi. Unatoč postojanju propisa koji reguliraju način izvještavanja, istraživanja su pokazala da novinari, urednici i ostali medijski djelatnici ne poštuju zadane odredbe. Vodeći se profitom često podliježu senzacionalizmu i tako krše dječja prava. Cilj ovog rada bio je prikazati stanje medijske senzibilnosti na pitanje privatnosti djece u Hrvatskoj. Autorica je krenula od istraživačkog pitanja poštuju li mediji etički kodeks, zakone i akte koji reguliraju dječja prava prilikom izvještavanja o djeci i teze da oni često krše kodeks, zakone i akte koji propisuju dječja prava prilikom izvještavanja o djeci. Ovaj rad donosi pregled postojećih propisa i savjeta prilikom izvještavanja o djeci, te nudi prikaz prethodnih istraživanja na spomenutu temu povezujući ih s novim primjerima. Rezultati su pokazali da je početna teza potvrđena zato što mediji i dalje ne poštuju zakonske i etičke odredbe prilikom izvještavanja o djeci i time krše njihovo pravo na privatnost.

Ključne riječi

djeca, djeca u medijima, dječja prava, zaštita privatnosti, profesionalna načela

¹ Antea Boko studentica je prve godine diplomskog studija novinarstva na Fakultetu političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu. Kontakt: antea.boko@gmail.com.

Uvod

Djeca bez sumnje predstavljaju najranjiviju skupinu u društvu, stoga je o njima u medijima potrebno izvještavati s posebnim oprezom. Problematika koja se tiče dječjih prava i privatnosti trebala bi biti proučena od strane svake osobe koja se na bilo koji način bavi novinarstvom. U Hrvatskoj postoje pravni akti i kodeksi koji reguliraju prava djece u medijima, ali brojna istraživanja su pokazala da u praksi novinari i urednici ne poštuju njihove točke. Okretanje prema senzacionalizmu postalo je primarno u mnogim medijskim kućama, a etički kodeksi novinarstva stavljeni su u sasvim drugi plan.

Cilj je ovog rada prikazati stanje medijske senzibiliteta na pitanje privatnosti djece u Hrvatskoj. Rad stoga donosi zakonske i teorijske podatke nužne za rad svakog medijskog djelatnika. Također, bilo je važno doznati poštuju li mediji etički kodeks, zakone i akte koji reguliraju dječja prava prilikom izvještavanja o djeci. Tekst se temelji na početnoj tezi da mediji često krše kodeks, zakone i akte koji propisuju dječja prava prilikom izvještavanja o djeci. Rad je podijeljen na cjeline koje se odnose na zakonsku i teorijsku podlogu, skorašnje primjere izvještavanja o djeci u hrvatskim medijima te savjete pomoću kojih medijski djelatnici u Hrvatskoj mogu valjano izvještavati.

U dijelu *Zakonski okvir* nešto će više biti objašnjeni zakoni i propisi vezani za prava djece u medijima s naglaskom na *Kodeks časti hrvatskih novinara*. Zatim slijedi dio *Djeca u svijetu komercijalnih medija* gdje je fokus stavljen na promjenu u izvještavanju o djeci. U dijelu *Kršenje privatnosti djece u medijima* prikazane su situacije u kojima mediji, ali i roditelji podliježu zadiranju u djetetovu privatnost. Tri istraživanja prikazana kronološkim redoslijedom u dijelu *Zaključci prethodnih istraživanja* važna su jer pokazuju koliko zapravo novinari krše etička načela. Nakon predstavljanja prethodnih rezultata, navedeni su primjeri u dijelu *Primjeri iz medija*. Prije samog *Zaključka* uslijedio je i dio *Savjeti pravobraniteljice* u kojem su prikazani bitni aspekti prilikom izvještavanja o djeci. Riječi pravobraniteljice zapravo su „posljednji poziv“ novinarima da s odgovornošću i pažnjom pristupe slučajevima u kojima se spominju djeca.

Zakonski okvir

Kada se govori o zaštiti privatnosti djece u medijima, prvo je važno dotaknuti se zakonskih okvira koji reguliraju prava svake osobe, pa tako i djeteta u medijskom svijetu u Hrvatskoj. S obzirom na to da predstavlja najviši akt države, Ustav Republike Hrvatske regulirao je u članku 35. pravo na privatnost. Tim se člankom stoga svakome „jamči štovanje i pravna

zaštita njegova osobnog i privatnog života, dostojanstva, ugleda i časti” (Zakon.hr, 2020a: 1). U članku 38. Ustava RH dolazi pak do pomalo oprečnog stajališta. Naime, njime se “jamči sloboda mišljenja i izražavanja misli”, što zapravo označava i slobodu tiska te novinarskog izvještavanja i prikupljanja informacija (Zakon.hr, 2020a: 1). Novinari se tako nalaze u izazovnoj situaciji jer “s jedne strane u obvezi su poštovati pravo na privatnost svakoga građanina, a s druge zadovoljiti interes javnosti za informacijama” (Jelavić, 2009: 9).

U članku 16. Zakona o medijima navodi se da su mediji “dužni poštovati privatnost, dostojanstvo, ugled i čast građana, a osobito djece, mladeži i obitelji bez obzira na spol i spolno opredjeljenje” (Zakon.hr, 2020b: 1). Također, zabranjeno je objavljivanje bilo kakvih informacija koje bi mogle otkriti identitet djeteta, ako je to objavljivanje štetno za dobrobit djeteta (Zakon.hr, 2020b). U Zakonu o sudovima za mladež “radi zaštite privatnosti maloljetne osobe te izbjegavanja publiciteta koji može štetno djelovati na razvoj maloljetnika, zabranjeno je objavljivanje tijekom postupka, kao i donesene odluke bez odobrenja suda” (Jelavić, 2009: 13). Kazneni zakon i Prekršajni zakon pak reguliraju kazne i prekršaje koje će se pripisati onome koji povrijedi zakone (Jelavić, 2009: 13). Postoje još i Zakon o elektroničkim medijima i Zakon o Hrvatskoj radioteleviziji koji prava djece štite kroz reguliranje programskih sadržaja koji se objavljuju (Jelavić, 2009: 12).

Dječja se prava također štite i međunarodnim sporazumima, točnije, Općom deklaracijom o pravima čovjeka te Konvencijom o zaštiti ljudskih prava i temeljnih sloboda. Konvencija UN-a o pravima djeteta važna je zato što ima svrhu zaštite privatnosti djece na globalnoj razini. Zadaća svih država, u kojima je Konvencija važeća, jest da u određenom, zadanom periodu podnose izvješće Odboru Ujedinjenih naroda za prava djeteta o situaciji dječjih prava u državi. U Hrvatskoj se stoga ovaj sporazum, baš kao i drugi međunarodni akti, nalazi iznad svih zakona i ostalih pravnih akata (Jelavić, 2009: 9-10).

Kodeks časti Hrvatskog novinarskog društva

Osim zakona koji uređuju odnose medija prema djeci, postoji i neobvezatni kodeks časti kojim se također pokušavaju urediti ti odnosi. Kodeks časti Hrvatskog novinarskog društva stup je profesionalnih etičkih načela, a obveza novinara je da se tih načela i pridržavaju. On “istodobno štiti neotuđiva prava pojedinaca i pravo javnosti na informaciju”, stoga svaki novinar treba pažljivo promišljati o onome što objavljuje (Malović i dr, 2007: 187). U članku 14. Kodeksa, novinare se poziva da štite intimu čovjeka “od neopravdanog ili senzacionalističkog otkrivanja u javnosti” (Hnd.hr,

2020: 1). Svaka osoba ima pravo na privatni i obiteljski život stoga je na novinaru da to pravo i poštuje. Također, u članku 15. navodi se da je važno usmjeriti posebnu pažnju, ali i odgovornost “pri izvještavanju o samoubojstvima, nesrećama, osobnim tragedijama, bolestima, smrtnim slučajevima i nasilnim djelima” (Hnd.hr, 2020: 1). Članak 16. kazuje da se vijesti koje su vezane uz samoubojstva, ali i njihov pokušaj ne bi smjele isticati “te ih treba svesti na najmanju moguću mjeru, uz poseban obzir kad je riječ o djeci” (Hnd.hr, 2020: 1).

Prema članku 19. “novinar ne smije intervjuirati niti fotografirati dijete (do 14 godina) bez njegovog pristanka i bez nazočnosti i pristanka roditelja ili druge odrasle osobe odgovorne za dijete” (Hnd.hr, 2020: 1). Ipak, čak i ukoliko pristanak odgovornih postoji, takve radnje nisu dopuštene ako bi narušile djetetovu dobrobit jer je ona “nadređena javnom interesu” (Hnd.hr, 2020). Otkrivanje identiteta djeteta ili maloljetnika kada se radi o bilo kakvoj vrsti zlostavljanja, regulirano je člankom 20. Točnije, njihov identitet ne smije biti otkriven ako su uključeni u “slučajevе seksualnog zlostavljanja ili bilo kojeg drugog oblika nasilja ili kaznenog djela, bez obzira je li dijete ili maloljetnik svjedok, žrtva, osumnjičenik ili okrivljenik” (Hnd.hr, 2020: 1).

Djeca u svijetu komercijalnih medija

Danas mediji često nemaju moralnu granicu objavljivanja. Pojava komercijalizacije može se povezati s potražnjom za izvorima profita koji su medijima potrebni za opstanak, stoga je takva situacija “pridonijela iskorištavanju svih skupina društva pa čak i onih najranjivijih, djece” (Ivanuš, 2017: 76). Kako u svijetu, tako i u Hrvatskoj, djeca predstavljaju uobičajenu pojavu na naslovnim stranicama novina. Naime, na takav se način pokušava zainteresirati čitatelje i potaknuti kupce da nabave svoj novinski primjerak kako bi medijske kuće ostvarile profit (Ivanuš, 2017: 76). Profesor Igor Kanižaj ističe kako je vlasnicima medija izričito važan porast profita, a ne kvalitativni pristup, stoga se urednici često izmjenjuju dok iskusnih novinarskih mentora uvelike nedostaje. Uređivačka politika u konačnici je svedena na pritisak oglašivača (Kanižaj, 2009: 65).

Kada su djeca u pitanju, o njima se nerijetko izvještava s aspekta nekakvih negativnih vijesti i vijesti koje su karakteristične za crnu kroniku. U medijima se tako pojavljuju upravo u situacijama u kojim su im prava povrijeđena ili su djeca žrtve (Ivanuš, 2017: 76). Senzacionalizam je tako postao neizostavna stavka u svakom medijskom izvještavanju. Piše se o “samoubojstvima maloljetnika, o djeci koja su žrtve obiteljskog nasilja, počinitelji kaznenih djela, djeci koja žive u siromaštvu ili su se našli u obiteljskim neprilikama” (Ivanuš, 2017: 76).

Novinari se uvijek trude igrati na kartu emocija kod publike i zapravo su osjetljive teme pogodne za privlačenje kupaca. U takvim situacijama djeca "postaju idealan objekt izvještavanja jer urednici pretpostavljaju kako ni jedan potencijalni kupac neće ostati indiferentan na neki tragični događaj koji uključuje djecu, tim više ako je i sam roditelj" (Kanižaj, 2009: 66). Profesor Kanižaj istaknuo je da je takvo izvještavanje zapravo strategija koja zagarantirano donosi uspjeh (2009: 66). Osjećaji i osobni dojam danas su postali važan dio uređivačke politike, a takve promjene se zapravo očituju još i iz davnijih razdoblja u europskim medijima koji su imali najvišu nakladu. Spomenuti načini izvještavanja, ali i nova uređivačka strategija zapravo su rezultat tržišnog natjecanja odnosno stvaranja medijskog sadržaja usmjerenog prema oglašivačima i publici (Kanižaj, 2009: 66).

Kršenje privatnosti djece u medijima

Narušavanje djetetove privatnosti u medijima nažalost predstavlja čestu pojavu. Novinari tako podliježu objavljivanju podataka koji otkrivaju identitete djece, bilo izravno ili neizravno. Kao što je već spomenuto u prethodnom poglavlju, djeca su često dio medijskog prostora upravo onda kada predstavljaju žrtve ili počinitelje nekog nasilja, a veliki je problem što tada mediji ne obrate dovoljnu pozornost kod zaštite identiteta. U literaturi se tako navodi da novinari objavljuju ime i fotografiju djeteta bez potvrde ili pristanka roditelja i skrbnika (Jelavić, 2009: 14).

Poznato je i da se prethodno snimljene fotografije djece objavljuju kao ilustracije u tekstovima koji zapravo nemaju veze s kontekstom fotografije. To se čini upravo kada je posrijedi neka negativna tema (Jelavić, 2009: 14). Novinari imaju tendenciju snimanja djece u primjerice školama u kojima se dogodila neka nesreća. Sama "činjenica da su iskorišteni kao ilustracija za vijest o smrti ili stradanju kolege, uznemiruje i djecu i njihove bližnje" (Jelavić, 2009: 14).

Kršenje privatnosti djece u medijima vidljivo je i u situacijama kada se snimaju i objavljuju fotografije štíćenika doma za nezbrinutu djecu. Novinari tada ne traže odobrenje od nadležnih osoba već po vlastitom nahođenju objavljuju fotografije djece (Jelavić, 2009: 15). Čest i vrlo neprikladan slučaj događa se kada se u medijima plasiraju fotografije, tekstovi, bilješke i ostalo intimno vlasništvo djece koja su poginula u nesrećama ili počinila samoubojstvo. Takvom se praksom ugrožava dostojanstvo žrtve, a novinari na taj način često žele izazvati emocije čitatelja (Jelavić, 2009: 15).

Posebno zanimljiva tema medijima je i ona vezana uz vršnjačko nasilje djece u školama. Prilikom prikazivanja takvih međuvršnjačkih sukoba dolazi do povrede dječje privatnosti jer na direktan ili indirektan način otkriva identitet sudionika u sukobu (Jelavić, 2009: 16). Upravo su roditelji ili skrbnici oni koji plasiraju privatne informacije i medijima otkrivaju identitet djeteta. Naime, često su ogorčeni zbog toga što odgojno-obrazovne ustanove nisu poduzele adekvatne mjere u sprječavanju nasilja, te se stoga obraćaju novinarima kako bi oni prikazali stvarnu situaciju u vrtićima, školama i slično (Jelavić, 2009: 16).

Osim što roditelji ugrožavaju privatnost djece, otkrivajući identitet medijima kada je u pitanju vršnjačko nasilje, oni to često čine i zbog vlastitih ciljeva. Narušavanje i iskorištavanje djetetove privatnosti događa se tako u situacijama kada su majka i otac djeteta u međusobnom sukobu ili kada je u pitanju rastava braka. Roditelji tada "medijskim izlaganjem djeteta nastoje izvršiti pritisak na bivšeg bračnog druga ili partnera, ocrniti ga u javnosti ili ostvariti neki svoj interes" (Jelavić, 2009: 15). Takva manipulacija djecom učestala je kada su u pitanju poznati i slavni roditelji. Svakako, u takvim trenutcima odgovornost snose i mediji koji su objavili sadržaj.

Zaključci prethodnih istraživanja

Tema privatnosti djece u medijima zastupljena je u brojnim istraživanjima u Hrvatskoj. Za potrebe ovog rada bit će prikazana tri istraživanja koja su se provodila 2012., 2014. i 2017. godine. Istraživanja su posebno relevantna za ovaj rad jer donose rezultate koji pokazuju koliko mediji krše privatnost djece kada o njima izvještavaju. Autorica Marta Vlainić (2012) u svome je radu analizirala sadržaj Jutarnjeg i Večernjeg lista u kontekstu izvještavanja o djeci. Rezultati su pokazali da izvještavanje o djeci karakterizira jednostranost izvora. Novinari i urednici spomenutih listova ne poštuju profesionalna načela u slučajevima u kojima izvještavaju o djeci. Također, urednici ne poštuju privatnost djece prilikom objavljivanja sadržaja. Od 404 analiziranih primjeraka, potvrđeno je da u čak 13% slučajeva novinari iznose ime, prezime i dob djeteta. Takva praksa događa se u člancima u kojima se "pojedinačno izvještava o djeci", a autorica navodi emocionalne primjere poput tuge za obitelji, donacija djevojčice siromašnoj djeci i bolnici koja treba platiti odštetu obitelji djevojčice (Vlainić, 2012: 43). Zabrinjavajući podatak jest i da je u 3% tekstova navedeno ime, prezime, dob i prebivalište djeteta. U člancima ovih dvaju listova česte su i fotografije djece, a u samo 2% slučajeva njihovo je lice zamagljeno (Vlainić, 2012: 49).

Istraživanje je pokazalo da se uobičajene priče u kojima se pojavljuju djeca objavljuju danima kada su novine manje čitane, točnije ponedjeljkom i srijedom (Vlainić, 2012: 49). S druge strane, želja za boljim profitom i

povećanjem naklade pokazuje da je od medijskog interesa izvještavati o situacijama u kojima se opisuje dječja emocionalna bol te izazivaju emocije kod čitatelja (Vlainić, 2012: 54).

Kronološki drugo istraživanje jest ono koje je provela autorica Lana Ciboci (2014) analizirajući zaštitu privatnosti djece u Jutarnjem i Večernjem listu, uspoređujući 2013. godinu s 2010. godinom. Metodom kvantitativne analize sadržaja analizirana su spomenuta dva lista s najvišom nakladom u Hrvatskoj. U vremenskom periodu od 1. siječnja do 30. lipnja 2013. godine analizirano je ukupno 636 priloga (Ciboci, 2014: 97-98). Rezultati njene usporedbe pokazali su da navedene novine češće štite identitet djece u 2013. godini, "ali i da jednako često ne štite identitet djece na fotografijama u slučajevima u kojima bi on trebao biti zaštićen" (Ciboci, 2014: 103). U tekstovima iz 2013. tako je češće zabilježeno da se objavljuju fotografije roditelja djece o kojima se govori. Pozitivne promjene uočene u istraživanju iz 2013. godine u odnosu na ono iz 2010. pokazuju da su urednici postali više osjetljivi kada je riječ o izvještavanju s djecom kao akterima (Ciboci, 2014: 103-104).

Autorica je ovim radom pokušala odgovoriti na pitanje zašto novinari podliježu takvim člancima u kojima ne poštuju privatnost djece. Pretpostavlja da veliki broj novinara zapravo nije svjestan posljedica koje neprimjereno izvještavanje o djeci može izazvati (Ciboci, 2014: 105). Ovakva negativna praksa trebala bi se spriječiti educiranjem i usmjeravanjem novinara i roditelja prema razmišljanju o negativnim posljedicama takvog izvještavanja. Također, nužno je i nadzirati (ne)poštivanje zakonskih odredbi (Ciboci, 2014: 105).

Posljednje istraživanje o kojemu će biti riječ u ovome poglavlju jest ono autorice Željane Ivanuš (2017) koje se bavi pitanjem mehanizama medijske samoregulacije prilikom zaštite dječjih prava u medijima. Iako Kodeks časti Hrvatskog novinarskog društva vrlo temeljito uređuje prava djece u medijima, dokazano je da se novinari i urednici često ne pridržavaju njegovih odredbi (Ivanuš, 2017: 86). Rezultati su pokazali i da su novinari u tiskanim medijima skloniji kršenju dječjih prava za razliku od onih na internetskim portalima. Niska razina profesionalnosti evidentirana je kroz senzacionalistički pristup izvještavanja o djeci. Točnije, "novinari su objavljivali njihov identitet (ime i prezime, razred, škola, fotografija), kada su žrtve vršnjačkog ili seksualnog nasilja, pisali su o njihovim bolestima, teškim životnim prilikama, i sl." (Ivanuš, 2017: 86).

Primjeri iz medija

Nakon što je literatura pokazala da uistinu godinama unazad novinari i urednici krše privatnost djece, bit će prikazani i neki noviji i svježiji primjeri u medijima te jedan osobni primjer. Suprotno od teorije i drugih istraživanja, po vlastitom sam iskustvu doživjela da novinari i urednici jednog regionalnog medija izbjegavaju objavljivanje fotografija i videozapisa na kojima se pojavljuju djeca. Nisu objavljivali Instagram fotografije poznatih ličnosti s djecom, ali ni fotografije uslikane od strane službenog fotografa tog medija na kojima su se pojavljivala djeca. Pridržavali su se takve prakse vodeći računa o tome da im se ne potkrade bilo kakav osjetljiv sadržaj.

Ipak, nekim se medijima „potkrade“ vijest ili fotografija koja nije primjerena objavljivanju. Jedan takav skorašnji etički prijeporan primjer jest članak o smrti mladog četrnaestogodišnjeg nogometaša iz Španjolske. Naime, portal Index.hr objavio je tekst o tome i priložio crno-bijelu fotografiju dječaka koji drži dres kluba *Atletico Madrid* (Index.hr, 2020). Iako je dječak vjerojatno poznat španjolskoj javnosti, bilo bi etično da je portal, kao hrvatski medij, izostavio njegovu fotografiju. Nakon što je preminula petnaestogodišnja Zagrepčanka od posljedica potresa, postala je tema mnogih hrvatskih portala koji su u svojim izvještavanjima otkrili njen identitet. Na portalu Bitno.net tako su objavljene njene fotografije, posljednja zadaća, izjave najbolje prijateljice te ravnateljice škole koju je pohađala (Bitno.net, 2020a; Bitno.net, 2020b; Bitno.net, 2020c).

Slična situacija dogodila se i na portalu Jutarnji.hr. Godine 2018. osvanuo je tekst o zlostavljanom učeniku čije je mjesto prebivališta također bilo otkriveno. Naime, na jako senzacionalistički način izvijestili su o događaju koji se dogodio dječaku. Već u samom naslovu „Pljuvali su ga, tukli, flomasterom mu šarali lice, uboli ga šestarom“ novinari nisu postupili etično već su detaljno opisali ono što je proživio (Jutarnji.hr, 2020: 1). Maloljetni učenik je, ako se susreo s ovim tekstom, ponovno mogao proživjeti traumu. Radi se, dakle, o sekundarnoj viktimizaciji, kada žrtva iznova proživljava negativno iskustvo. Provlačenje takve osjetljive teme u medijima dodatno otežava žrtvin oporavak i postavlja je u situaciju u kojoj može ponovno biti izložena prijetnjama i riziku, biti odbačena i osuđivana, ali i suočena s novim psihičkim poteškoćama poput depresije i anksioznosti (Božović, 2017: 38-39).

Kada se govori o zaštiti privatnosti djece u medijima, poseban dio zauzimaju i djeca poznatih i slavni osoba. Naime, ako su njihovi roditelji medijski eksponirani, znači li to da automatski i njihova djeca moraju puniti medijski prostor? Jedan od novijih primjera vezan je uz časopis Gloria. Na naslovnoj stranici u ožujku 2020. godine nalazi se pjevač Joško Čagalj Jole zajedno sa svojim sinom koji ima samo nekoliko mjeseci. Riječ je o članku i posebnim fotografijama objavljenima u časopisu i na portalu nekoliko mjeseci nakon djetetova rođenja (Gloria.hr, 2020). Postavlja se pitanje, ako

roditeljima nije u interesu zaštita privatnosti vlastite djece, trebaju li mediji reagirati i ne objaviti takav sadržaj? Ili takav sadržaj u konačnici nije problematičan? Uz ovu problematiku vežu se različita pitanja, a posebno u situacijama kada mediji objavljuju sadržaj djece s profila javnih osoba na društvenim mrežama. Ako osoba na svom profilu objavi fotografiju djeteta, ne znači automatski da želi da se ta fotografija u bilo kakvom kontekstu koristi u medijima.

Društvene mreže bez sumnje predstavljaju dio svakodnevnice mnogih. Privatne i javne osobe na svojim profilima dijele intimu s cijelim svijetom, ali smiju li mediji nastaviti s distribucijom takvog sadržaja? Danas se pretpostavlja da ukoliko osoba dijeli privatne sadržaje na društvenim mrežama da je onda i suglasna da se oni prenose u medijima. Istina je ipak drugačija pa je potrebno tražiti dopuštenje autora za objavljivanje takvih fotografija, posebice ako se radi o djeci (Medijskapismenost.hr, 2020). Ako roditelji i dopuste takvo objavljivanje, urednici imaju zadaću odlučiti hoće li takva objava na neki način naštetiti djetetu (Milas-Klarić, 2017). Nažalost, u Hrvatskoj još nije provedena takva medijska regulacija. Pravobraniteljica stoga preporuča “da bi se ona morala urediti i propisima i etičkim kodeksom novinara” (Medijskapismenost.hr, 2020: 1).

Savjeti pravobraniteljice

Unatoč zakonima, aktima i kodeksima koji propisuju zaštitu privatnosti djece u medijima, urednici i novinari često prekrše dječja prava. Pravobraniteljica za djecu stoga je izdala preporuku medijima koja se tiče upravo zaštite dobrobiti djeteta (Medijskapismenost.hr, 2020). Kada se radi o djeci koja su žrtva nasilja važno je prilikom izvještavanja zaštititi njihov identitet da bi se izbjegla sekundarna viktimizacija žrtve. U spomenutom slučaju “nije dovoljno samo prikriti djetetovo ime i prezime i njegov lik na snimci, već se ne smiju objaviti ni imena njegovih roditelja, rodbine, ime škole koju pohađa, mjesta/naselja u kojem živi” (Medijskapismenost.hr, 2020: 1). Mediji su oni koji bi trebali istraživati problematiku nasilja djece u ustanovama i raditi na njihovoj prevenciji. Ipak, smatra se da je “neprihvatljivo da detaljno izvještavaju o pojedinačnim slučajevima” (Medijskapismenost.hr, 2020: 1).

Seksualno zlostavljanje djece česta je tema kojom se mediji bave. I dok je njihova primarna zadaća osvijestiti javnost o opasnostima i zaštititi djece, neki mediji kod takvih izvještavanja podliježu senzacionalizmu. Naime, tada “nanose štetu žrtvama i posredno pridonose odvratanju od prijavljivanja drugih slučajeva spolnoga zlostavljanja” (Medijskapismenost.hr, 2020: 1). Od medija se zahtjeva da kod prikazivanja takvih slučajeva posebno obrate pozornost na zaštitu privatnosti djece te da

izbjegnu detaljna opisivanja seksualnog zlostavljanja (Medijskapismenost.hr, 2020).

Što se tiče izvještavanja o samoubojstvima djece, pravobraniteljica se zalaže za to da mediji obrate pozornost na preporuke koje nalaže Svjetska zdravstvena organizacija. Iznošenje detalja o samoubojstvima djece je krajnje nepoželjno i opasno. Stručnjaci upozoravaju da se tada "može izazvati neželjeni efekt kopiranja, poznat kao *Wertherov efekt*" (Medijskapismenost.hr, 2020: 1). Preporuča se da se i kod izvještavanja o djeci koja su počinila neko kazneno djelo ili prekršaj, ne navode inicijali, fotografije ili bilo kakve druge informacije koje bi mogle otkriti identitet počinitelja. S druge strane, ako su roditelji djece u sukobu sa zakonom, "treba izbjegavati iznošenje detalja iz obiteljskoga života, o odnosima među supružnicima i njihovim odnosima s djecom" (Medijskapismenost.hr, 2020: 1). Nadalje, novinari su dužni obratiti posebnu pozornost kada izvještavaju o djeci izbjeglicama i migrantima te o djeci u domovima, udomljenoj i posvojenoj djeci.

Mediji često vjeruju da čine dobru stvar izvještavajući i iznoseći detalje o bolesnoj djeci i djeci s teškoćama u razvoju. Iako uistinu postoje brojni primjeri u kojima su novinari i urednici pomogli djeci, moraju biti svjesni da i ona imaju pravo na privatnost. Nije korektno djecu snimati u bolnici, prikazivati ih kao bespomoćne i tražiti sažaljenje nad njima. (Medijskapismenost.hr, 2020). Poželjno je da se djeca kojima je potrebna humanitarna pomoć ne eksponiraju medijski. S obzirom na činjenicu da je u većini slučajeva važno držati pod kontrolom identitet djeteta, postavlja se pitanje što učiniti kada je neko dijete nestalo. Pravobraniteljica tvrdi da je tada važno objaviti fotografiju nestalog djeteta jer je u interesu da se ono nađe. Ipak, novinari ne bi smjeli donositi informacije koje na bilo kakav način povrjeđuju djetetovu intimu. Nužno je i prestati s izvještavanjem onog trenutka kada je dijete pronađeno (Medijskapismenost.hr, 2020).

Zaključak

Iako svako dijete ima pravo na zaštitu privatnosti u medijima, novinari i urednici još uvijek u mnogim situacijama otkrivaju identitet djeteta, objavljuju njihove fotografije, služe se detaljnim opisivanjima nesreća i slično. Time je početna teza o tome da mediji često krše kodeks, zakone i akte koji propisuju dječja prava prilikom izvještavanja o djeci potvrđena. Pregledom postojećih adekvatnih istraživanja i prikazom novih primjera vidljivo je da mediji i dalje nekorektno izvještavaju o djeci vodeći se upravo senzacijom i željom za profitom. Hrvatski su portali tako objavljivali fotografije preminulog španjolskog dječaka i nogometaša, te djevojčice stradale u zagrebačkom potresu. Nepravilno izvještavanje zabilježeno je i u

članku u kojem se detaljno opisuje vršnjačko nasilje u jednoj osnovnoj školi. Takve neprimjerene objave u medijima mogu dovesti dijete u situaciju u kojoj proživljava sekundarnu viktimizaciju koja dovodi do potencijalnog stvaranja novih psihičkih problema, ali i rizika od izbjegavanja osobe i osude vršnjaka, što nimalo ne štiti dijete niti njegova prava.

Novinari i urednici trebaju svoja znanja o pravima djece konstanto nadograđivati i njegovati jer je njihova uloga u ovakvim situacijama od neizmjerne važnosti. Kao što je i pravobraniteljica za djecu istaknula, potrebno je regulirati i korištenje fotografija djece kada su one preuzete s profila na društvenim mrežama, što isto tako predstavlja problem koji se tek treba razriješiti. Ovaj rad stoga predstavlja doprinos dosadašnjoj literaturi jer sumira zakonske akte i prethodna istraživanja te daje naglasak na ispravnom izvještavanju kada su u pitanju djeca. Prethodni radovi koji su se bavili ovom temom najviše su obuhvaćali tiskane medije u Hrvatskoj, a ovim se tekstom otvaraju pitanja načina izvještavanja o djeci i zaštiti njihove privatnosti na hrvatskim portalima.

Literatura

Bitno.net (2020a) Ravnateljica i duhovnici gimnazije u koju je išla djevojčica preminula u potresu poslali su dirljivu poruku sućuti. <https://www.bitno.net/vijesti/hrvatska/djevojica-preminula-u-potresu-pohadala-je-nadbiskupsku-klasicnu-gimnaziju-ravnateljica-i-duhovnici-izrazili-su-sucut/>. Pristupljeno 24. travanj 2020.

Bitno.net (2020b) Posljednja zadaća poginule Anamarije. <https://www.bitno.net/vijesti/hrvatska/posljednja-zadaca-poginule-anamarije-hvala-ti-isuse-sto-jesi-i-uvijek-ces-biti-moj-jedini-najbolji-prijatelj/>. Pristupljeno 24. travanj 2020.

Bitno.net (2020c) Dirlijva poruka Anamarijine najbolje prijateljice. <https://www.bitno.net/vjera/aktualnosti/dirlijva-poruka-anamarijine-najbolje-prijateljice-moj-andeo-dobio-je-krila-i-odletio-na-najljepse-mjesto/>. Pristupljeno 24. travanj 2020.

Božović, Dragana (2017) Novinarska etika i sekundarna viktimizacija u štampanim medijima u Srbiji. *CM: Communication and Media* 12(40):37-66.

Ciboci, Lana (2014) Zaštita privatnosti djece u Večernjem listu i Jutarnjem listu u 2013. u odnosu na 2010. godinu. *Medijske studije* 5 (9): 92-107.

Hnd.hr (2020) Kodeks časti hrvatskih novinara. <http://www.hnd.hr/dokumenti>. Pristupljeno: 14. ožujka 2020.

Gloria.hr (2020) Ponosni Jole: Ivan je naš mali veseljak, samo se smije. <https://www.gloria.hr/gl/fokus/celebrity-price/ponosni-jole-ivan-je-nas-mali-veseljak-samo-se-smije-no-moja-ana-je-cudo-od-zene-10048258>. Pristupljeno 24. travanj 2020.

Index.hr (2020) ESPN: 14-godišnji nogometaš Atletica nije umro od korone. <https://www.index.hr/sport/clanak/espn-14godisnji-nogometas-atletica-nije-umro-od-korone/2170011.aspx>. Pristupljeno 24. travanj 2020.

Ivanuš, Željana (2017) Mogu li mehanizmi medijske samoregulacije zaštititi prava djece u medijima. U: Car, Viktorija i Matović, Marijana (ur) (2017) *Mediji, novinarstvo i ljudska prava* (str. 75-89). Zagreb: Fakultet političkih znanosti.

Jutarnji.hr (2020) Učenika u Bjelovaru vršnjaci sustavno zlostavljali. <https://www.jutarnji.hr/vijesti/hrvatska/ucenika-u-bjelovaru-vrsnjaci-sustavno-zlostavljali-skola-mora-isplatiti-odstetu-pljuvali-su-ga-tukli->

flomasterom-mu-sarali-lice-uboli-ga-sestarom/7329342/. Pristupljeno 24. travnja 2020.

Jelavić, Mila (2009) Djeca u medijima: Kako im osigurati zaštitu privatnosti? Iskustva Ureda pravobraniteljice za djecu. U: Flego, Maja (ur) *Zaštita privatnosti djece u medijima – Zbornik priopćenja s tribine* (str. 7-18). Zagreb: Pravobranitelj za djecu.

Kanižaj, Igor (2009) Mediji na rubu zakona. U: Flego, Maja (ur) *Zaštita privatnosti djece u medijima – Zbornik priopćenja s tribine* (str. 63-73). Zagreb: Pravobranitelj za djecu.

Malović, Stjepan i dr(2007) *Etika novinarstva*. Zagreb: Sveučilišna knjižara i ICEJ.

Medijskapismenost.hr (2020) Preporuke pravobraniteljice za djecu o zaštiti privatnosti djece u medijima. <https://www.medijskapismenost.hr/preporuke-pravobraniteljice-za-djecu-o-zastiti-privatnosti-djece-u-medijima/>. Pristupljeno 24. travnja 2020.

Milas Klarić, Ivana (2017) Djeca imaju pravo da ih se ostavi na miru. *Medijskapismenost.hr* 23. lipnja. <https://www.medijskapismenost.hr/djeca-ima-ju-pravo-da-ih-se-ostavi-na-miru/>. Pristupljeno 15. ožujka 2020.

Vlanić, Marta (2012) Kako hrvatske dnevne novine izvještavaju o djeci: analiza sadržaja Jutarnjeg i Večernjeg lista. *Medijska istraživanja* 18 (1): 33-59.

Zakon.hr (2020a) Ustav Republike Hrvatske. <https://www.zakon.hr/z/94/Ustav-Republike-Hrvatske>. Pristupljeno: 14. ožujka 2020.

Zakon.hr (2020b) Zakon o medijima. <https://www.zakon.hr/z/38/Zakon-o-medijima>. Pristupljeno: 14. ožujka 2020.

The Protection of Children's Privacy in the Croatian Media: Legislation and Practice

Antea Boko

Summary

The media often reports about children no matter the topic is. Despite the existence of regulations governing the way of reporting, previous research has shown that journalists, editors and other media workers do not comply with the set of directives. Driven by profit, they use sensationalism and thus violate children's rights. The aim of this paper was to present the state of media sensitivity to the issue of children's privacy in Croatia. The author started from the research question respecting the media code of ethics, laws and acts that regulate children's rights when reporting on children and the thesis that they often violate the code, laws and acts that prescribe children's rights when reporting on children. This paper provides an overview of existing regulations and advice when reporting on children, offers a review of previous research on the subject, linking them to new example. The results showed that the initial thesis was confirmed because the media still do not respect legal and ethical provisions when reporting on children and time violating their right to privacy.

Key words

children, children in the media, children's rights, protection of privacy, professional principles